

MESKEN'DEKİ TÜRK DEVRİ ESERLERİ STRUCTURES FROM TURKISH PERIOD IN MESKEN

Nurcan BAHARGÜLÜ

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü

bahargulu05@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-4218-5723

ÖZ

Geliş Tarihi:

06.01.2025

Kabul Tarihi:

27.07.2025

Yayın Tarihi:

28.09.2025

Anahtar Kelimeler

Muğla,
Yatağan,
Mesken Köyü,
Cami,
Ev.

Keywords

Muğla,
Yatağan,
Mesken Village,
Mosque,
House.

Mesken Köyü Muğla İli Yatağan ilçesine bağlı küçük bir dağ köyüdür. Daha çok tarım ve hayvancılıkla geçinen köy Yatağan merkeze 22.kilometre uzaklıktadır. Köy eski ve yeni yerleşim yeri olarak iki bölümden oluşmaktadır. Köyün ilk yerleşmesi bir tepenin eteklerinde iken 20. yüzyıl ortalarında ağır bir veba salgını sonucu günümüzdeki yerine taşınmıştır. Kırsal bir yerleşim alanı olan köy, bünyesinde bulunan yapılar ile bir bütünlük göstermektedir. Planı ile özgün olan cami, geleneksel konutları ve dükkânları ile ön plandadır. Eski yerleşim alanındaki Mesken köyü Orta mahalle camisi geç dönem Osmanlı camileri gibi tek mekândan oluşmaktadır. Doğu cephesinde bulunan sundurmalı son cemaat bölümü ile bölgedeki birçok yapıdan farklıdır. Köyün ilk mezarlığı caminin güney cephesindedir. Buradaki mezarlar dikili taşlardan yapılmıştır. Yeni mezarlıkta ise çerçeveli bir mezar ve bu mezara ait kitabeli bir baş taşı ve süslemeli ayak taşı mevcuttur. Bu mezarın Meskenli Eyüpoğlu Hacı Muhammed Ağa'ya ait olduğu görülmektedir. Yeni yerleşim alanında dört adet geleneksel konut malzeme, teknik ve plan özellikleri ile Muğla ve Yatağan evlerine benzemektedir. İki katlı, dış sofalı, tek veya iki odalı olan bu evlerin süslemeleri tavan ve oda kapılarında yoğunlaşmaktadır. Meydandaki terk edilmiş dükkânlar ise tek mekândan oluşan sıra halindeki yapılardır. Mesken köyündeki Türk devri yapıları mimarlık ve kültür tarihi bakımından ayrıntılı bir biçimde tanıtılmış olup gelecek nesillere bu eserlerin bırakılması amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Mesken is a small mountain village in Yatağan district of Muğla Province. The village, which mostly lives by agriculture and animal husbandry, is 22 km. away from the center of Yatağan. The village consists of two parts as old and new settlements. While the first settlement of the village was at the foot of a hill, it was moved to its present location as a result of a severe plague epidemic in the mid-20th century. The village, which is a rural settlement, shows integrity with its buildings. The mosque, which is unique in its architectural plan, is at the forefront besides the traditional houses and shops. Orta Mahalle Mosque of Mesken village in the old settlement area consists of a single structural space as the late Ottoman mosques. It differs from many buildings in the region with its son cemaat yeri, a space with a covered porch connected to the courtyard in mosques, on the east façade. The first cemetery of the village is on the south side of the mosque. The graves here are made of funeral stelae. In the new cemetery, there is a framed grave and an inscribed headstone and a decorated footstone belonging to this grave. It is seen that this grave belongs to Meskenli Eyüpoğlu Hacı Muhammed Ağaya. Four traditional houses in the new settlement area resemble Muğla and Yatağan houses in terms of material, technique and plan. The decorations of these one or two-roomed two-storey houses with outer sofas are mainly concentrated on ceilings and room doors. The abandoned shops in the town square are a row of buildings consisting of a single space. The Turkish period buildings in Mesken village have been introduced in detail in terms of their architectural and cultural history and it is aimed to be handed down to the future generations.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1614592>

Atıf/Cite as: Bahargülü, N. (2025). Mesken'deki Türk devri eserleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 15(3), 1763-1786.

Giriş

Muğla ve çevresi Anadolu yarımadasının güneybatı ucunda yer alan bir bölgedir. Anadolu yarımadasının güneybatısında yer alan Muğla ve çevresi Antik Çağ'da Karya bölgesi olarak bilinmektedir (Bean, 1987: 275, 291, 306). Bu bölgenin en önemli Antik kentlerinden olan Stratonikeia, Yatağan'da yer almaktadır. Stratonikeia Antik kenti hayatın kesintisiz olarak devam ettiği bir yerleşim yeri olup günümüzde arkeolojik kazılar ile antik dönem ve Türk dönemi yapılarını gün ışığına çıkarıldığı önemli bir yerdir (Ramsay, 1960: 474; Boysal, 1969: 53; Baldıran, 1991: 45-55; Söğüt, 2018: 11-43; Söğüt, 2019: 20-26). Yatağan ve çevresinin Türk dönemi hakimiyeti Mentешеoğlu Beyliği ile başladığı bilinmektedir. 14. yüzyıldan itibaren Türkmen beylerinden Mentешеoğulları Beçin, Çine ve Turgut (Leyne) da eserler vermeye başlamıştır (Arık, 1984: 307-315; Wittek, 1986: 4; Kolay, 1999: 22-23; Duran, 1995: 148; Ünal, 2001: 183-204; Pektaş, 2022: 679-692).

Eski Ahiköy olarak bilinen Yatağan, Türkler tarafından 13.yüzyıl sonundan itibaren iskân edilmiştir. İlk Türk dönemi yapılarından Turgut İlyas Bey Camisi (1367) Mentешеoğullarının eseri olarak karşımıza çıkmaktadır (Duran, 1995: 60; Kunduracı, 2007: 15-17). Daha sonra 15. yüzyıl döneminden Bozüyük'te bulunan cami, han, köprü ve değirmenden oluşan Kanuni Külliyesi Türk döneminin yapılarıdır. Bu eserler önceden yapılan farklı çalışmalarda detaylı bir biçimde ele alınmıştır (Kunduracı, 2007: 17-21). Yatağan çevresindeki Osmanlı dönemi camileri ve diğer yapılar ise bu çalışmalarda ayrıntılı incelenmiştir (Kunduracı, 2007: 21-44). Mesken köyü yapılarının bu çalışmalarda yer almamış olması ise çalışmamıza esas olmuştur.

Konumuz olan Mesken Mahallesi, Yatağan İlçesine bağlı olup Aydın ili sınırında yer almaktadır. Yatağan Kavaklıdere yolunun 22. kilometresinden sonra yolun solunda kalan köy oldukça az haneye sahiptir. Köy küçük bir yayla yerleşmesi olup bir meydan ve bu meydanın etrafında sıralanmış dükkânlar ve evlerden oluşmaktadır. Çalışmamızda yer alan cami ise köyün kuzeybatısındaki "Yukarı Köy" adı ile bilinen yamaca inşa edilmiştir. Burası köyün ilk yerleşmesi olup salgın hastalık nedeniyle terk edilmiş ve köy bugünkü aşağı mahalleye taşınmıştır. Caminin güneyinde yörük mezarı olarak düşündüğümüz kayrak taşlardan oluşan çok sayıda dikili taşların bulunduğu hazire bulunmaktadır. Bunların dışında bugünkü yerleşmenin merkezinde dükkânlar ve geleneksel evler yer almaktadır.

Araştırmamızda bu yapılardan; cami, mezarlık ve mezar taşı, evler ve dükkânlar detaylı bir biçimde röleveleri alınarak fotoğrafları çekilmiş ve detaylı tanımlamaları yapılmıştır (Gör. 1).

Görüntü 1: Mesken Köyü Uydu Görüntüsü ve Yapıların Köy İçindeki Dağılımı (Google Earth)

Camiler

Mesken Köyü Orta Mahalle Cami

Cami, Mesken köyünün orta mahalle ismi ile bilinen yukarı köy mevkinde yer almaktadır. İsmi bulunduğ yerdan alan yapı yüksekçe bir tepede inşa edilmiştir (Fot.1-2). İlk yapıım aşamasında küçük bir mescit olarak planlanan yapının önüne bir son cemaat bölümü eklenerek daha sonraki dönemlerde cami olarak hizmet vermeye devam etmiştir. Dıştan üst örtü ahşap kırma çatılı alaturka kiremit ile örtülüdür. Son cemaat bölümünün ahşap sundurması ise dışa taşkındır (Fot.3). Minaresi bulunmayan yapı günümüzde terk edilmiş ve harap durumdadır.

Köyün ilk camisi olarak bilinen yapı uzun zaman önce veba salgınından dolayı terk edilmiştir. Köyü terk eden halk aşağı köy denilen başka bir tepeye yerleşmişlerdir.

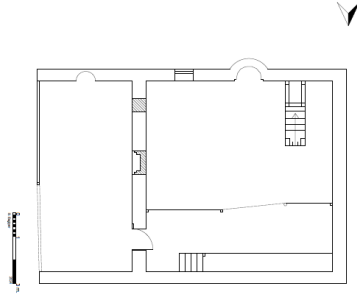
Doğu-batı yönünde uzanan kareye yakın dikdörtgen planındaki yapı küçük ölçekli bir köy camisidir. Tek harimden oluşan caminin doğu cephesine sonradan son cemaat bölümü eklenmiştir (Çiz.1). Bu bölüm ahşap direklerle taşınan sundurmanın güney ve kuzey cepheleri duvarlarla kapatılmıştır. Güney duvarda dilimli kemerli bir mihrap nişi yer almaktadır (Fot. 4). Ayrıca doğu duvarda daha önce pencere olarak kullanılan açıklık kapatılarak üç kademeli dilimli kemer ile sonlanan bir niş şeklinde düzenlenmiştir (Fot. 5). Alçıdan yapılan bu nişin görünümü mihraba benzetilmiştir. Kuzey duvara bitişik olarak yerdan yükseltilmiş taştan bir oturma sekisi bulunmaktadır.

Caminin harimine kuzeydoğudaki tek kanatlı bir kapıdan girilmektedir. Kapının lentosu iki kademeli kemerlerle desteklenmektedir. İçte bir sivri kemer ve onun üzerine mukarnaslı bir kemer yapılmıştır (Fot.6). Harim giriş kapısının hemen arkasında kuzey cephede dört ahşap direğin taşıdığı kadınlar mahfili bölümü bulunmaktadır. Mahfilin taşıyıcı direkler ayakta olup yıkılanların ise izleri görülmektedir. Mahfile çıkılan ahşap merdiven ile taşıyıcı direkler yıkık haldedir. Bazı direklerin ise bir kısmı yarıya kadar kırılmış ve yastıkları da yerindedir (Fot.7). Kuzey duvarda kare formlu tepe pencereleri olduğu ancak sonradan kapatıldığı görülmüştür. Güney duvarın tam ortasında dikey dikdörtgen formlu bir mihrap nişi yer almaktadır. Mihrabın iç kısmı yivli bordürler ve ters düz mukarnas dizileri ile doldurulmuştur. Mihrabın solunda yer alan bir adet pencere ile harim aydınlatılmaktadır (Fot.8-9).

Yerel taştan inşa edilen minber ise mihrabın hemen sağına yerleştirilmiştir. At nalı kemer formlu olan minber kapısının üstü den- dan şeklinde düzenlenmiştir. Köşk kısmının üç tarafı açık olup üst örtüsü den-dan ve kubbe ile kapatılmıştır (Fot.10). Kubbenin üzerinde de küçük ölçekli bir âlemi bulunmaktadır. Mihrap hizasında güney duvarda üç adet içi dolu daire motifleri yer almaktadır. Bu motiflerin benzeri batı ve kuzey duvarda da görülmektedir. Batı duvarındaki tepe penceresi kare formlu olup açık bırakılmıştır. Duvarların sıvalarında dökülmeler ve çatlaklar oluşmuştur. Doğu duvardaki pencere ise kapatılarak dışardan bir niş şeklinde düzenlenmiştir.

Cami alttan çakmalı düz tavan ile örtülüdür. Tavan göbeğı kare formlu olup çökertme tavan şeklindedir. İnce çıtalarla bordür şeklinde düzenlenen göbek içi sade olup merkeze katmerli bir gülce motifi yerleştirilmiştir. Cami süsleme olarak oldukça sade tutulmuştur (Fot.11). Caminin beden duvarlarının içten sıvalı dıştan ise moloz yığma taşlar ile örülü olduğu görülmektedir. Yörede bulunan kayrak taşlar ile örülen beden duvarlarının güney, batı ve kuzey cepheleri özgün halde bırakılmıştır.

Küçük ölçekli bu caminin güneyinde kayrak taşlardan baş taşları olan mezarlığın bulunduğu hazire düzenlenmiştir. Veba salgın döneminde ölenlerin cenazelerinin buraya defnedildiğı ifade edilmiştir. Köyün ilk mezarlığının burası ikinci mezarlığının ise köyün girişindeki mezarlık olduğu tespit edilmiştir (Cevizbaş, Sözlü İletişim, 22 Şubat 2023, Saat:14:50).

Çizim 1: Mesken Orta Mahalle Cami Planı (S. Esgiyer)

Fotoğraf 1: Mesken Orta Mahalle Cami Genel Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 2: Mesken Orta Mahalle Cami Güneybatı Cepheden Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 3: Mesken Orta Mahalle Cami Son Cemaat Bölümü (N. Bahargülü)

Fotoğraf 4: Mesken Orta Mahalle Cami Son Cemaat Bölümündeki Mihrap (N. Bahargülü)

Fotoğraf 5: Mesken Orta Mahalle Cami Son Cemaat Bölümündeki Niş Açıklığı (N. Bahargülü)

Fotoğraf 6: Mesken Orta Mahalle Cami Harim Giriş Kapısı (N. Bahargülü)

Fotoğraf 7: Mesken Orta Mahalle Cami Kadınlar Mahfilinden Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 8: Mesken Orta Mahalle Cami Harim İçinden Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 9: Mesken Orta Mahalle Cami Mihrabından Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 10: Mesken Orta Mahalle Cami Minberinden Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 11: Mesken Orta Mahalle Cami Harim Tavanının Göbeği (N. Bahargülü)

Mesken Mezarlığı

Köyde yaşanan veba salgınından dolayı halkın büyük çoğunluğunun vefat ettiği bilinmektedir. Bu sebeple hayatta kalanlar köyü terk etmiş ve aşağıya doğru yeni yerleşim alanı oluşturulmuştur (Cevizbaş, Kişisel iletişim, 22 Şubat 2023, saat:14:50). Köyün en eski mezarlığı Orta mahalle camisinin güney ve batı cephelerine yayılmıştır. Birçok mezarın sadece dikili taşlardan oluşan baş taşları vardır. İkinci mezarlık ise köyün girişinde aşağı köy mevki ile isimlendirilen alandadır. Bu mezarlıktaki çoğu mezar taşlarının da tahrip olduğu görülmektedir. Bu mezarlıkta daha çok yeni definlerin olduğu tespit edilmiştir. Eskiye ait sadece bir adet çerçevesi mezar ve kitabeli

baş taşı ile süslemeli ayak taşı yer almaktadır. Bu mezarın da Meskenli Hacı Muhammed Ağa isimli birine ait olduğu tespit edilmiştir.

Hacı Muhammed Ağa Mezarı

Muhammed Ağa isimli şahsa ait olan mezar köyün girişindeki aşağı köy mevki olarak bilinen ikinci mezarlıkta yer almaktadır (Fot. 12). Çerçevesi olan mezarın baş taşı, düşey dikdörtgen formludur. Başlık tipi ise feslidir. Omuz kısmında kare bir boyun ve üstünde fes başlık yer alır (Çiz.2). Mermer malzemeden yapılan mezarın baş taşı 138x32x6, ayak taşı ise 125x25x12 cm. ölçülerindedir. Taş yüzeyine zemin oyma tekniği ile yapılan yazı kuşağı sülüs yazı karakteri ile yazılmıştır. Kalın şeritler halinde altı satıra bölünen yazının yanları yuvarlak dikdörtgen bir pano içine alınmıştır. Tarih bölümü ise kare bir kartuş içerisinde. Mezar baş taşının kök kısmı gövdeye göre daha incedir (Fot.13). Ayak taşı da dikey dikdörtgen formludur. Gövde kısmını yuvarlak bir kemer sınırlandırmaktadır. Taşın alt kısmındaki vazodan yukarıya doğru uzanan kıvrımlı dallar ve bu dalların uçlarında üzüm salkımı aşağı doğru boynunu bükmiştir (Fot.14, Çiz. 3).

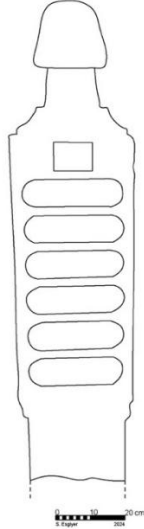
Fotograf 12: Hacı Muhammed Ağa Mezarı (N. Bahargülü)

Fotograf 13: Hacı Muhammed Ağa Mezarının Baş Taşı (N. Bahargülü)

Fotograf 14: Hacı Muhammed Ağa Mezarının Ayak Taşı (N. Bahargülü)

Çizim 2: Hacı Muhammed Ağa Mezarı Baş Taşı Çizimi (S. Esgiyer)

Çizim 3: Hacı Muhammed Ağa Mezarı Ayak Taşı Çizimi (S. Esgiyer)

Mezarın baş taşında;

1318

Bakup geçme ey Muhammed ümmeti

Ölünün diriden bir Fatiha minneti

Gelip kabrimi ziyaret eden ihvanımız

Okusunlar bir Fatiha (Naray-1)

Meskenli Eyüb oğlu

Hacı Muhammed ağa Ruhuna Fatiha, yazmaktadır.

۱۳۱۸

بقوب كچمه ای محمد امتی

اولونك دیاردن بر فاتحه منتی

كلوب قبریمی زیارت یدان اخوانمز

اوقسونلر بر فتها نراییی

مسکنلی ایوب اوغلی

حاجی محمد اغا روحنه فتح

Dalların arasındaki üzümlerin dilimli yapraklarının yönü yukarıyı göstermektedir. Vazonun ortasından yukarıya doğru uzanan selvi ağacının bitiminde bir adet katmerli gülbezek oyma-kabartma tekniği ile işlenmiştir. Kemerin üzerinde kalan alınlık kısmını ise kıvrımlı dallar ve yapraklar sonlandırmaktadır (Fot.14, Çiz.3). Bir erkeğe ait olan bu mezarın ayak taşında üzüm salkımları ve yapraklarının bir arada işlenmiş olması Müslümanların ölünce ecel şerbetini içtiği anlamına geldiği bilinmektedir (Erdal, 2015: 355). Üzerindeki yazılardan mezarın Muhammed Ağa isimli şahsa ait olduğu ve Hicri: 1318, Miladi: 1900/01 tarihlendiği tespit edilmiştir.

Evler

Metin Yılmaz Evi

Yapı, Mesken köyü merkezindeki ana yol üzerinde bulunmaktadır. Yola açılan sokağın doğusuna konumlanan ev avlulu, dış sofalı, tek odalı ve zemin üzeri tek katlı plan düzeninde inşa edilmiştir. Ev mirasçıları yüzünden terk edilmiş olup günümüzde kullanılmamaktadır. Avlu içine alınan evin bahçe duvarının bir kısmı ayakta olup batıda kalan kısmı ise yıkılmıştır.

Evin avlusuna batıdaki ahşap ve çift kanatlı bir kapıdan girilmektedir. Avlunun güneybatı köşesine bir hela yapılmıştır. Helaya tek kanatlı bir kapıdan girilmekte olup günümüzde hâlen ayakta. Avlunun doğu cephesine de odunluk bölümü yapılmıştır (Fot.15).

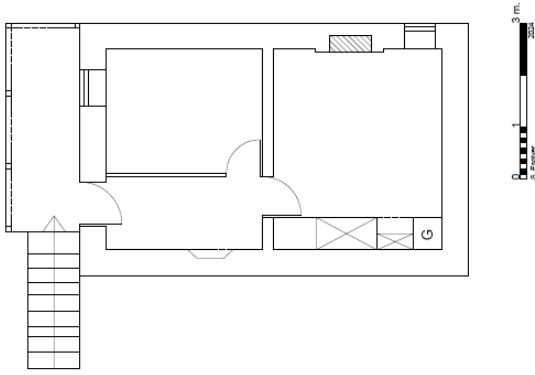
Dış sofalı, önü sundurmalı ve tek odalı planda yapılan evin üst katına güney cephedeki dokuz basamaklı taş bir merdiven ile çıkılmaktadır. Dış sofa kuzey-güney yönlüdür. Sofanın batısına sundurmalı bir bölüm eklenmiştir. Merdiven altında kalan zemin kata ise çift kanatlı bir kapıdan girilmektedir (Çiz.4). Fakat zemin kat kapalı olması sebebiyle bu bölüme girilememiştir.

Üst katın batı cephesine sundurmalı bir alan ve dış sofa yerleştirilmiştir. Asıl yaşanan oda ise sofanın doğusundadır. Sofa ahşap bir duvar ile bölünmüş oda şeklinde düzenlenmiştir. Sofa ve odaya geçiş dar bir koridordan sağlanmaktadır. Bölünen bu bölüm kuzey cephede bir oda oluşturmaktadır. Odaya tek kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Odanın batı duvarında çift kanatlı ve kepenkli bir adet pencere ile oda aydınlatılmaktadır. Güney cephede dikdörtgen formlu bir niş testilik olup çanaklık olarak kullanılmaktadır.

Doğu cephedeki odaya ahşaptan tek kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Kapı kanadı yatay ve dikey panolara bölünmüş olup iç kısımları boş bırakılmıştır. Kapının sol tarafında üçgen formlu mushaflik¹ yapılmıştır. Kapının arkasına denk gelen güney duvara ahşaptan raf, yüklük ve gusülhane yerleştirilmiştir. Yüklüğün alt bölümleri harana ve odunluk şeklinde düzenlenmiştir (Fot.16).

Kuzey duvara bir adet ocak ve bu ocağın doğusuna çift kanatlı, kepenkli pencere ile oda aydınlatılmaktadır. Ocak nişi ise sonradan kapatılmıştır. Ocak üstü raf şeklinde kullanılmaktadır. Odanın doğu, batı ve kuzey duvarlarını ahşaptan tek sıra halinde raf çevrelemektedir. Altan çakmalı düz tavan ile kaplı olan odanın tavan göbeği tekne tavan formundadır. İnce çıtalarla sekiz eşit parçaya bölünen göbeğin etrafı zikzak, testere dişi ve yarım üçgenler ile süslenmiştir. Göbeğin tam ortasında aşağı doğru sarkan dilimli bir nar motifi bulunmaktadır (Fot.17).

¹ Mushaflik: Geleneksel Türk evinde seki altı ve seki üstü bölümünü ayıran ahşap direğin üzerine bir insanın elinin rahatça yetişip alabileceği hafif oval veya üçgenimsi ahşaptan Kur'an koyulan bölüme verilen isimdir. Kısaca Kur'an koyma yeridir.

Çizim 4: Metin Yılmaz Evi Planı (S. Esgiyer)

Fotoğraf 15: Metin Yılmaz Evinin Genel Görünümü (N. Bahargülü)

Fotoğraf 16: Metin Yılmaz Evinin Oda İçindeki Yüklük ve Elemanları (N. Bahargülü)

Fotoğraf 17: Metin Yılmaz Evinin Oda Tavanından Genel Görünüm (N. Bahargülü)

Mehmet Demir Evi

Mesken Köyü içinde yer alan ev iki sokağın birleştiği köşe başına inşa edilmiştir. Zemin üzeri tek katlı, dış sofalı ve tek odalıdır. Evin zemin ve üst kat girişleri farklı yerden verilmiştir. Zemin kat girişi doğu cephedeki tek kanatlı bir kapıdan sağlanmaktadır. Kapının yanındaki bir pencere ile oda aydınlatılmaktadır. Bu bölüm tek odalı olarak düzenlenmiştir (Çiz.5). Batı cephede ise küçük bir avlusu bulunmaktadır. Batı cephede kalan zemin kat bölümü ise odunluk ve ahır şeklinde kullanılmaktadır.

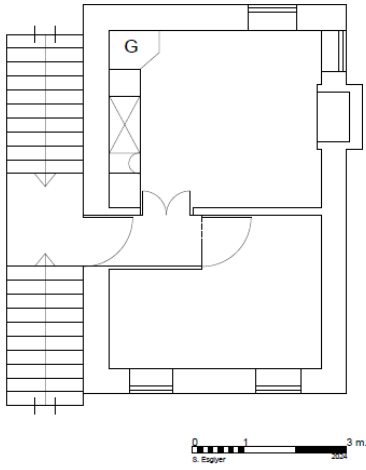
Yapı dıştan ahşap kırma çatılı olup alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Yapıya ait olan kuzey cephedeki bacalar yöreye özgü tasarlanmıştır. İnce uzun ve dikdörtgen formlu olan bacalar taş ve tuğla karışımı ile örülmüştür. Tüteklik kısımları küçük deliklerle araları boş bırakılmış olup üst bölümü bombeli şekilde kapatılmıştır. Köyün merkezine inşa edilen yapı tescilsiz olup sahiplerinin ölmesi ile terk edilmiştir (Fot.18).

Asıl yaşam alanı olan üst kata güney cephedeki çift yönlü simetrik taş bir merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenlerin doğu bölümü eve çıkışı sağlarken batı cepheye yönelen basamaklar avluya geçişi kolaylaştırmaktadır. Merdivenlerin güneyine yan parseldeki evin duvarına bitişik olarak yapılmıştır.

Eve tek kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Kapının açıldığı bölüm dış sofaya ait bir koridor niteliğindedir. Dış sofa ahşap bir duvar ile bölünerek koridor ve oda şeklinde düzenlenmiştir. Bölünen bu odaya tek kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Çatma tekniği ile yapılan kapı üzeri panolara bölünmüş olup iç kısımları boş bırakılmıştır (Fot.19). Odanın doğu duvarında yer alan iki adet çift kanatlı mazgal pencere bulunmaktadır. Kuzey duvarda içten kapatılan bir ocak nişi yer alır. Bu nişin ön yüzü sıvalı olup ocak sadece dıştan taşırılmıştır (Fot.20).

Asıl yaşam kısmı olan odaya ise doğu cepheden açılan çift kanatlı ahşap bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Kanat yüzeyleri dikey ve yatay panolara bölünmüştür. Bölünen bu panoların orta bölümündeki yatay kısımda katmerli bir rozet motifi işlenmiştir. Oyma-kabartma tekniği ile işlenen bu motifler her iki kanatta da simetrik bir biçimde yerleştirilmiştir (Fot.21). Yüklük ve elemanları kapı arkasındaki güney cepheye konumlandırılmıştır. Rafly bir dolap, yüklük, kapaklı ve çekmeceli dolap ile en sonda çokgen formlu bir gusülhane bulunmaktadır. Yüklük üzerinde bulunan musandiranın² önü açık bırakılmıştır. Yüklüğün alt kısmı panolara bölünmüş olup dolap görünümlü bir kapak ile kapatılmıştır (Fot.22).

Odanın kuzey duvarına bir ocak ve yanına birer adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Ocağın yaşmak kısımları hafif dışa taşkındır (Fot.23). Ayrıca pencerelerden doğu cephedeki olan kapatılmıştır. Batı cephede de bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Altan çakmalı düz tavan ile odanın üzeri kapatılmıştır. Odanın ve sofanın zemin döşemesi de ahşaptandır. Odanın üç duvarını da ahşaptan tek sıra halinde raf çevrelemektedir. Yapının beden duvarları dıştan yöreye özgü olan harçsız kayrak taşları ile örülmüştür. Odalar ve diğer mekânlar sıvalıdır.

Çizim 5: Mehmet Demir Evi Planı
(S. Esgiyer)

Fotoğraf 18: Mehmet Demir Evi Genel Görünüm
(N. Bahargülü)

Fotoğraf 19: Mehmet Demir Evinin Üst Kat Bölünen Dış Sofası (N. Bahargülü)

Fotoğraf 20: Mehmet Demir Evinin Doğu Cephedeki Dış Sofa Pencere (N. Bahargülü)

² *Musandıra*: Geleneksel Türk evinde yüklüğün üst bölümündeki önü açık bölüme verilen isimdir. Bu bölümde kuru gıdalar saklanmaktadır.

Fotoğraf 21: Mehmet Demir Evinin Batı Cephe'deki Oda Giriş Kapısı (N. Bahargülü)

Fotoğraf 22: Mehmet Demir Evinin Batı Odadaki Yüklük ve Elemanları (N. Bahargülü)

Fotoğraf 23: Mehmet Demir Evinin Batı Odadaki Ocak ve Pencere Açıklıkları (N. Bahargülü)

Ayşe Karagöz Evi

Mesken köyünde mahallenin sonunda yer alan ev genişçe bir avlu içindedir. Yapının kuzey ve doğu beden duvarları sokağa yönelmektedir. Evin avlusuna doğu cephe'deki çift kanatlı bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Oldukça geniş bir avluya sahip olan yapı avlunun kuzeydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Avlu kapısının doğusuna ve bahçe duvarına bitişik ahır ve samanlık eklenmiştir. Bu bölümün önünde hayvanların yemlerini rahat yiyebileceği bir tekne yer almaktadır. Hemen yanında ise taş bir seki mevcuttur (Fot.24). Yapının üst örtüsü ahşap kırma çatılı olup alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Kuzey cephede iki adet ocak ve çatıda dikdörtgen formlu Muğla bacası denilen kelebek baca bulunmaktadır.

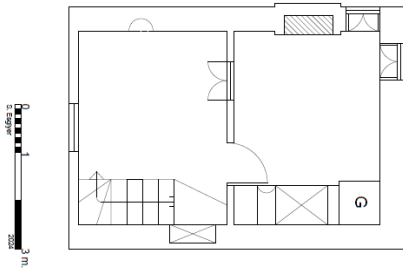
Avlunun kuzeydoğu köşesine yerleştirilen yapı zemin üzeri tek katlıdır. Dış sofalı tek odalı plan düzeninde inşa edilmiştir. Zemin ve üst katın sofa bölümleri sonradan kapatılarak oda şeklinde düzenlenmiştir (Çiz.6). Ayrıca zemin katın girişi de ahşap sundurma ile kapatılarak mutfak şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Bu bölümün girişi güneydeki tek kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Batı cephede üç adet pencere ile aydınlatılan bu bölümün kuzey duvarında da bir adet ocak bulunmaktadır. Batıdaki pencerenin önüne ise çanaklık yapılmıştır (Fot.25).

Zemin kat odasına batıdaki tek kanatlı küçük bir kapıdan girilmektedir. Kapı önündeki taştan tek bir basamak ile zemin kat sofasına çıkılmaktadır. Odanın batı duvarında ahşaptan çift kanatlı kepenkli bir adet pencere açıklığı mevcuttur. Kuzey duvarında yer alan ocak nişi sonradan kapatılmıştır. Odayı üç yönden çevreleyen ahşap tek sıra terek bulunmaktadır. Zemin katın sofası olarak kullanılan bu oda sonradan kapatılmıştır. Odanın doğu cephesindeki odaya da tek kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Çatma tekniği ile yapılan kapı kanadının yüzeyi dikey tablalara bölünmüştür. Odanın doğu duvarında bir niş açıklığı ve kuzey duvarında da bir adet pencere

bulunmaktadır. İç tasarımı çok basit düzenlenen zemin kat odalarının günlük yaşam alanı için kullanıldığı düşünülmektedir.

Asıl yaşam alanı olan üst kata güney cephedeki dönerli ahşap merdiven ile çıkılmaktadır (Fot.26). Ahşap merdiven korkuluklarının bitiminde minderlik ve duvara niş şeklinde yapılmış bir çiçeklik bulunmaktadır. Merdiven bitiminde batı cepheye dış sofa yerleştirilmiştir. Bu bölümün etrafının da sonradan kapatıldığı duvar izlerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca batı cephe duvarına bir de pencere açılmıştır.

Sofanın doğusuna yerleştirilen oda asıl yaşam birimidir. Misafir odası olduğu düşünülen bu odaya ahşaptan çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Kapı kanadının yüzeyi dikey ve yatay tablalara bölünmüş olup iç kısımları boş bırakılmıştır. Odanın batı duvarına çift kanatlı içten cam kaplı dıştan ise sofaya açılan çift kanatlı kepenkli bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Fot.27). Kuzey cephede bir adet ocak ve doğusunda çift kanatlı kepenkli bir adet pencere yer almaktadır. Ocak nişi sonradan kapatılmıştır (Fot.28). Oda kapısının arkasına denk gelen güney duvarına ahşaptan raf, çiçeklik, yüklük ve gusülhane yerleştirilmiştir. Yüklük altı panolara bölünmüş olup iç kısmı boş bırakılmıştır. Yüklüğün üst kısmı da musandıra olarak düzenlenmiştir (Fot.29). Doğu cephede de bir adet pencere bulunmaktadır. Odayı alttan çakmalı düz tavan kapatmaktadır.

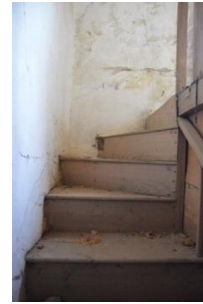
Çizim 6: Ayşe Karagöz Evi Üst Kat Planı
(S. Esgiyer)

Fotoğraf 24: Ayşe Karagöz Evi Genel Görünüm
(N. Bahargülü)

Fotoğraf 25: Ayşe Karagöz Evi Batı Cephedeki
Sofa Önü Sundurması (N. Bahargülü)

Fotoğraf 26: Ayşe Karagöz Evi Üst Kata Çıkış
Merdiveni (N. Bahargülü)

Fotoğraf 27: Ayşe Karagöz Evi Üst Kat Oda
Girişi (N. Bahargülü)

Fotoğraf 28: Ayşe Karagöz Evi Üst Kat Oda İçindeki
Ocak ve Pencereler (N. Bahargülü)

Fotoğraf 29: Ayşe Karagöz Evi Üst Kat Güney Cephedeki Yüklük ve Elemanları (N. Bahargülü)

Hüseyin-Necla Yaman Evi

Yapı, Mesken köyünün girişindeki yüksekçe bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Avlulu, bahçeli olan ev arsanın batısına konumlandırılmıştır. Avlu girişi batı cephede olup eve büyük çift kanatlı, analı kuzulu³ denilen bir kapıdan girilmektedir (Fot.30-31).

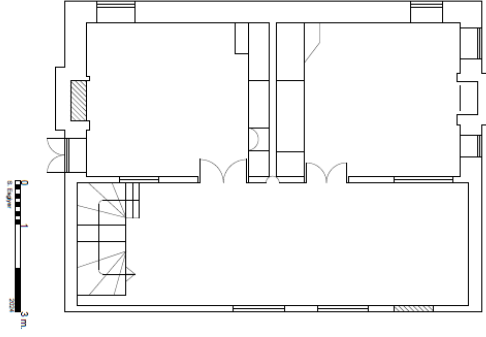
Kuzey-güney yönünde uzanan ev zemin üzeri tek katlıdır. Dıştan ahşap kırma çatılı alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Oda içleri ise alttan çakmalı düz tavanıdır. Ev, dış sofalı, iki odalı plan düzeninde inşa edilmiştir. Sofa önünde bir taşlık bölümü mevcuttur. Alt ve üst katlarda yaşam devam etmektedir (Çiz.7). Zemin kat sofasına tek kanatlı ahşap bir kapıyla girilmektedir. Sofanın kuzey cephesi bölünerek sonradan oda şeklinde düzenlenmiştir. Bu odaya tek kanatlı ahşap bir kapı ile geçiş verilmiştir. Kuzey duvarında bir ocak bulunmaktadır (Fot.32). Bu ocak kapatılmış ve üst bölümü raf şeklinde kullanılmaktadır. Güney duvara ise ahşap bir yüklük ve raf yerleştirilmiştir. Doğu duvara açılan tek bir pencere ile oda aydınlatılmaktadır. Bu odanın batısına ise küçük bir oda daha eklenerek bu bölüm mutfak işlevi görmektedir. Odanın bir kısmı ise kiler şeklinde düzenlenmiştir.

Evin asıl yaşam alanı olan üst kata ise zemin kat sofasının güneyine yerleştirilen ahşap dönerli on bir basamaklı merdiven ile çıkılmaktadır (Fot.33). Merdiven bitiminde kuzey-güney yönlü uzanan üst kat sofası yer alır. Sofanın doğu bölümü sonradan kapatılmış olup bu bölüme dört adet pencere yerleştirilmiştir. Ayrıca bu pencere arasına bir de abdestlik bulunmaktadır.

Sofanın batı cephesine yan yana iki adet oda yerleştirilmiştir. Bu iki oda arasındaki duvarda bir adet çiçeklik bulunmaktadır. Kuzeybatı köşedeki odaya çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir (Fot.34-35). Odanın kuzey duvarının ortasına bir adet ocak ve ocağın her iki yanına birer adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu pencereler dıştan kepenkli olup içten çift kanatlıdır (Fot.36). Batı duvarda da bir adet pencere ara sokağa açılmakta olup çift kanatlı ve kepenklidir. Odanın üç duvarını da ahşap raf çevrelemektedir. Oda giriş kapısının arkası olan güney duvarda ise ahşaptan yüklük ve elemanları bulunmaktadır. Raf, yüklük, çiçeklik ve gusülhaneden oluşan bu bölümün tamamı kapaklı olarak tasarlanmıştır. Odanın kuzey cephede yer almasından dolayı yüklüğün ön yüzü kapalı tasarlanmıştır. Gusülhane köşeye denk gelmesi sebebiyle çokgen formlu olarak düzenlenmiştir. Yüklüğün üzerinde musandıra bölümü de mevcuttur (Fot.37). Doğu duvarda da bir adet pencere bulunmakta olup bu pencere evin dış sofasına açılmaktadır.

Güneybatı köşedeki odaya da çift kanatlı ahşap bir kapı ile giriş sağlanmaktadır. Kapı kanatlarının yüzeyi yatay ve dikey panolara ayrılmıştır. Tabla içleri ise boş bırakılmıştır. Kapı kanadının arkası olan kuzey cepheye ahşaptan yüklük ve elemanları yerleştirilmiştir. Kapı arkasında testilik ve raf bölümleri yer alır. Hemen yanında çiçeklik, önü açık yüklük ve tek kanatlı bir dolap ve gusülhane vardır. Dolabın üst bölümü ağız açık bırakılmıştır (Fot. 38). Güney duvarda bir ocak ve batısında çift kanatlı, kepenkli bir pencere açıklığı yer almaktadır. Ocak nişi ise sonradan kapatılmıştır. Batı cephedeki çift kanatlı ve kepenkli olan pencere de ara sokağa açılmaktadır. Bu pencerenin benzeri doğu cephede olup dış sofaya açıldığı görülmektedir (Fot. 39). Oda içini üç yönden ahşap raf çevrelemektedir. Odanın tavanı alttan çakmalı düz tavan şeklindedir.

³ *Analı -kuzulu kapı*; Genellikle Muğla ve çevresindeki geleneksel evlerin avlu kapısındaki küçük giriş açıklığına kuzu; büyük kapı kanadına ise ana ismi verilmektedir.

Çizim 7: Hüseyin Necla Yaman Evi Üst Kat Planı
(S. Esgiyer)

Fotoğraf 30: Hüseyin -Necla Yaman Evi Avlu Girişi ve Sokak Dokusu (N. Bahargülü)

Fotoğraf 31: Hüseyin-Necla Yaman Evi Avlu Giriş Kapısı (N. Bahargülü)

Fotoğraf 32: Hüseyin-Necla Yaman Evi Kuzey Cepheden Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 33: Hüseyin-Necla Yaman Evi Üst Kata Çıkışı Sağlayan Merdiven (N. Bahargülü)

Fotoğraf 34: Evin Üst Kat Dış Sofası ve Oda Girişleri (N. Bahargülü)

Fotoğraf 35: Evin Üst Kat Dış Sofası Kuzeyden Güneye Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 36: Kuzeybatı Odanın Ocak ve Pencerelerinden Görünüm (N. Bahargülü)

Fotoğraf 37: Evin Kuzeybatı Odasının Yüklük ve Elemanları (N. Bahargülü)

Fotoğraf 38: Evin Güneybatı Odasının Yüklük ve Elemanları (N. Bahargülü)

Fotoğraf 39: Evin Güneybatı Odasının Ocak ve Pencere (N. Bahargülü)

Dükkânlar

Mesken köyünün merkezinde doğu-batı aksında uzanan bir sokak üzerinde karşılıklı dükkân sıraları bulunmaktadır (Fot. 40). Bu dükkânlar daha çok tek mekândan oluşan ve ahşaptan yapılmış giriş kapıları ve pencere kepenkleriyle dikkati çekmektedir. Kapılar tek kanatlı tablalı ahşaptandır. Oldukça sade olan bu kapıların yüzeylerinde süsleme bulunmamaktadır. Pencere kepenkleri ise oldukça büyük ölçekli yapılmış olup alt kanatları öne doğru açılarak tezgâh şeklinde tasarlanmışlardır. Üst kanatları ise yukarıya doğru açılıp dükkânların aydınlatılmasını sağlamaktadır. Pencere kepenklerinde de ahşap süsleme adına herhangi bir unsur görülmemektedir (Fot. 41). Bu kepenk sistemi yatayda açılıp-kapanan geleneksel çarşılarda sıkça görülen bir uygulamadır. Bu dükkânların ilk fonksiyonları hakkında köy halkından aldığımız bilgilere göre manifatura, fırın ve bakkal dükkânları olduğu öğrenilmiştir (Fot.42).

Fotoğraf 40: Mesken Köyü Sokak Üzerindeki Sıralı Dükkanlar (N. Bahargülü)

Fotoğraf 41: Mesken Köyü Dükkanları (N. Bahargülü)

Fotoğraf 42: Mesken Köyü Bakkal Dükkanı (N. Bahargülü)

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada ele alınan Mesken köyündeki Türk dönemi eserleri cami, mezarlık, geleneksel evler ve dükkânlar belirli bir yöntem içerisinde ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Yapılar daha çok Geç Osmanlı, Erken Cumhuriyet dönemine aittir. Bunların bölgenin geleneksel mimarisi bakımından önemli eserleridir.

Dinî mimari başlığı altında incelenen Mesken Orta Mahalle Camisi tek bir mekândan oluşmaktadır. Harimin doğu cephesine sonradan eklenen ahşap sundurmalı bir son cemaat bölümü yer almaktadır. Son cemaat bölümünün güneyinde bir mihrap ve batısında kademeli bir niş açıklığı bulunmaktadır. Ayrıca kuzeyde yerden yükseltilmiş camiden çıkan cemaatin oturması için taş bir seki yapılmıştır. Caminin minaresi olmayıp kırsal alanlarda inşa edilen köy camisi niteliğindedir.

Harime giriş kuzeydoğu cephede yer alan bir kapıdan sağlanmaktadır. Harim kuzey-güney yönlü olup tek bir mekândan oluşmaktadır. Harimin kuzey cephesine ahşap direklerin taşıdığı kadınlar mahfili eklenmiştir. Bu bölümün bir kısmı ayakta. Güneyde bir mihrap ve mihrabın sağında taştan bir minber bulunmaktadır. Güney ve batı cephedeki pencere açıklıkları ile harim kısmı aydınlatılmaktadır. Yerel taşlardan inşa edilen bu caminin doğu ve güney cepheleri sıvalı olup diğer cephelerin bir kısmı olduğu gibi bırakılmıştır.

Bölgede yer alan benzer plandaki camilere bakıldığında bu plan düzeninde inşa edilmiş birçok yapı olduğu tespit edilmiştir. Özellikle tek harimden oluşan ve son cemaat bölümleri sonradan ahşap sundurmalı olan camiler dikkat çekicidir. Aynı bölge sınırları içindeki Yatağan Bozüyük Siyami Bey ve Yeşilbağcılar (Gibye) Pırlı Bey ve Nebi Köy Camileri tek mekândan oluşan harimleri ve ahşap sundurmalı son cemaat bölümleri ile benzer özellikler göstermektedir (Kunduracı, 2007: 25, 28, 29, 30 Çiz.12, 13, 14 Res. 19, 25, 27, 30, 31). Bu camilerde harimin kuzey cephesine ahşaptan yerleştirilen kadınlar mahfilleri de benzer özelliklerle olduğu tespit edilmiştir. Mesken Orta mahalle camisinin son cemaat bölümü oldukça basit ve sade iken Yeşilbağcılar Pırlı Bey Cami ve Bozüyük Siyami Bey camilerinin son cemaatlerini taşıyan ahşap direkler arası kemerli geçişler ile sonlandırılmıştır (Kunduracı, Bahargülü vd., 2018: 107-110, Fig.6.1, 6.2). Muğla merkezde yer alan Pazar Cami, Bali Hoca (Kavaklı) Cami, Sekibaşı Cami ve Kurbanzade Camileri de Mesken camisi gibi tek harimden oluşmaktadır.

(Çakmak, 2013: 75, 83, 90, 103, Şek.5, 6, 7, 9). Son cemaat bölümleri de sonradan ahşap sundurmalı olarak inşa edilmiştir. Aynı bölge içinde yer alan bu camiler plan özellikleri bakımından benzer yapılar olduğu tespit edilmiştir. Denizli’de tek harimden oluşan ve son cemaat bölümü ahşap destekli camilerden Acıpayam Pınaryazı Köyü Cami, Acıpayam Yazır Cami, Çameli Akpınar köyü cami ve Kale Muslugüme Köyü camileri plan özellikleri bakımından oldukça benzer formda oldukları görülmektedir (Dalkılıç, 2022: 401, 403, 411, 428, Çiz.1, 2, 7, 16). Yine aynı bölgede yer alan plan bakımından harim ve son cemaat bölümünün düzeni açısından Denizli Çal Belevi Eski Pazaryeri Cami (Cömertler Aktuğ, 2021a: 166, Foto.2, 167, Çiz.1), Manisa Demirci Küpeler Köyü cami (Gürbıyık, 2020: 159), Uşak Banaz Yeşilyurt (Holuz) Cami (Algaç, 2020: 23) ve Denizli Çameli Güzeyurt Tahtalı Camileri (Cömertler Aktuğ, 2021b: 82, 83, Res.3, 5) benzer olduğu tespit edilmiştir.

Mihrap nişleri mukarnaslı olan mihrapların form açısından mesken camisine benzediği görülmektedir. Ayrıca mihrabın sağ tarafına konumlandırılan minberlerin de taştan yapılmış olması dikkat çekicidir. Bozüyük Siyami Bey camisinin minberi de taştan olup oldukça sade düzenlenmiştir. Bu yapıların bir başka ortak özelliği de ahşap kırma çatılı olmalarıdır. Mesken Orta Mahalle Camisi ile bölgedeki birçok yapının da üst örtüsü ahşap kırma çatılı olup alaturka kiremit ile kapatılmıştır.

Mesken Camisi kırsal bir alanda ve oldukça yüksek bir yamaçta bulunmaktadır. Bu sebeple yerel kayrak taşları ile inşa edilen caminin duvar yüzeylerinde süsleme motifleri oldukça azdır. Son cemaat bölümündeki batı duvarda niş yüzeylerinde ve harime giriş kapısı üzerindeki kemer köşeliklerinde ve harimin tavan göbeğinde süslemeler bulunmaktadır. Harimin güney, doğu ve batı duvarlarında içi dolu dairelerden oluşan süsleme motifleri yer almaktadır. Son cemaatin batı duvarında ve harim giriş kapısı üzerindeki kademeli kemer nişi içindeki süslemeleri sivil mimarlık örneklerinde çiçeklik uygulamalarında benzerleri görülmektedir. Özellikle bu uygulamanın benzeri Bolvadin’deki Ahmet İhsan Türk evinin üst kattaki kuzeydoğu oda içindeki çiçekliğinde bu nişin form olarak benzeri olduğu tespit edilmiştir (Bahargülü, 2021: 387, 642, Res.246).

Mesken camisinin tavan göbeği bölgedeki birçok camide uygulama alanı bulmuştur. Özellikle kırsal alanlardaki bu yapıların tavan göbeklerinde gülçe motifleri dikkat çekmektedir. Muğla’daki Şahidi cami ve Saburhane camilerinin tavan göbeği ile (Çakmak, 2013: 71, 100, Res.59,86) Mesken camisinin tavan göbeği benzer formdadır. Denizli’de bulunan Bekilli Üç kuyu Mahallesi (Köyü) Aşağı Caminin harim tavan göbeği ahşaptan ve gülbezek formudur. Şekil ve motif açısından mesken camisinin tavan göbeği ile benzemektedir (Dalkılıç, 2022:409, Çiz.6). Özellikle Muğla ve çevresinde kırsal alanlara inşa edilen birçok evde de bu tavana benzer göbekler görmek mümkündür.

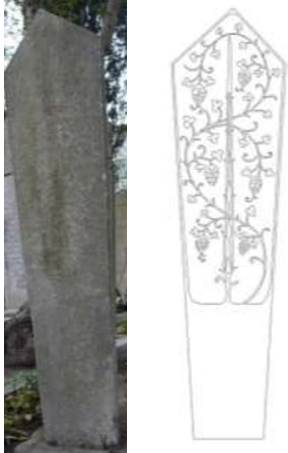
İkinci başlık olarak ele alınan mezar Meskenli Eyüp oğlu Hacı Muhammed Ağa’ya ait bir mezardır. Bu mezar köyün girişindeki yeni mezarlıkta yer almaktadır. Köyde yaşanan salgın hastalıktan sonra köy halkı yaşadıkları alanı terk etmiş ve biraz aşağıdaki yeni yerleşim alanı oluşturdukları bilinmektedir. Köyün ilk mezarı olan mesken camisinin güneyindeki alanda dikili taşlar bulunmaktadır. Bu mezarlıkta salgın hastalıkta vefat edenlerin definlerinin yapıldığı ve mezar taşlarının sade olması da bu olaydan kaynaklandığı halk tarafından dile getirilmiştir.

Tespit edilen Hacı Muhammed Ağa mezarının da yeni mezarlıkta olması ise taşınmış olabileceğini aklı getirmektedir. Çünkü köyün girişindeki bu mezarlıkta yeni definler yer almaktadır. Çerçevesi tipinde olan mezarın H.1318 (M.1900/1901) yılında vefat eden Hacı Muhammed Ağa’ya ait olduğu bilinmektedir. Sülüs yazı karakteri ile taş üzerine zemin oyma tekniği ile yazılan kitabe metninin yanları yuvarlak dikdörtgen biçimli levhaların içerisine yerleştirilmiştir. Hamidiye fes başlıklı olan baş taşı dikey dikdörtgen formudur. Bu taşın benzer formları başka mezarlıklarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık tipinde yazı karakterinde benzer olan İstanbul Çorlulu Ali Paşa Külliyesindeki mezar taşlarında (Uçar, 2018: 77, Kat. no.15), Denizli Tavas Vakıf Köyü mezarlığındaki baş taşında (Özdemir, 2024: 1417, V.M.-19) ve İnegöl mezarlığında (Çetinaslan, 2021: 158, Katalog no: K-33 b/a) bulunan bir başka örneğinde baş taşı form ve yazı düzeni açısından meskendeki baş taşı ile benzerlikler oldukları görülmektedir.

Ayak taşı da dikey dikdörtgen formu olup bitkisel bir tepelik ile sonlanmaktadır. Ayak taşının yüzeyini yuvarlak bir kemer sınırlandırmaktadır. Bu kemer içinde vazodan çıkan bir hayat ağacı ve sonunda katmerli işlenen bir gülbezek bulunmaktadır. Bu hayat ağacına sarmal şekilde dolanan asma yaprakları ve başını aşağı eğik tutan üzüm salkımı işlenmiştir.

Mezar taşları üzerindeki işlenen üzüm salkımları ve yaprakları birçok bölgede karşımıza çıkmakta olup araştırma konusu olmuştur. Mesken köyünde yer alan mezar taşının benzerleri başka bölgelerde de olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Osmanlı dönemi mezar taşlarında karşımıza çıkan bu motifler çoğu inançlarda kutsal sayılmıştır. Hristiyan inancında kadeh ve üzüm kutsal şarap olarak kabul görmüştür. Fakat Müslümanlıkta Hz. Muhammed'in haram olarak nitelendirdiği ve yasak hatırlatması yaptığı için mimari mekânlarda yerini aldığı görülmektedir (Cantay, 2008:37). Müslüman mezar taşlarındaki üzüm “ecel şerbeti içmek” şeklinde yorumlanmakta (Erdal, 2015:355) olup insanların hayatlarının sonbaharını anlattığı şeklinde ifade edilmektedir (Çoruhlu, 2009:120). Asma yapraklarının süsleme olarak kullanılması ise sonsuzluk anlamında olup üzümle birlikte tercih edilmesi ise bereket sembolü olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Ayrıca ikonografik olarak da cennet meyvesi şeklinde birçok araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir (Çal-İltar, 2011:45). Üzüm ve asma yaprakları üzerine Kur'an-ı Kerim'de ayet bulunmaktadır (Yasin, 34; Bakara, 266; İsrâ,91). Mesken köyünde incelediğimiz Hacı Muhammed Ağa'nın ayak taşına işlenen asma yaprakları ve üzüm salkımlarının benzerleri başka mezarlıklarda da karşımıza çıkmaktadır. Tek başına tasvir edilen üzüm bazen de asma yaprakları ve meyve tabakları içinde de mezar taşlarına işlendiği görülmektedir. İstanbul Karacaahmet mezarlığında bulunan bir grup mezar taşında asma yaprakları, üzüm salkımları ve meyve tabağı içinde üzüm bir arada işlenmiştir. Bazen de selvi ağacına dolanmış şekilde de resmedilmiştir (Bayraktar, 2019:459-470: Fot. 2, 10, 12, 15, 24, 34, Çiz. 2, 9, 11, 14, 22, 32). Farklı bir coğrafya da bulunan bu mezar taşları Mesken köyünde incelediğimiz mezar taşı ile oldukça benzer olduğu tespit edilmiştir. Giresun İli, Çavuşlu beldesinde bulunan mezar taşları içinde tespit edilen ayak taşında üzüm salkımları üç madalyon içinde resmedilmiştir. Halkalar sarmal dallardan meydana gelmektedir. Sarmal dallar halkanın dışında kalıp üzümler ise iç kısımda betimlenmiştir. Salkımların boynunu aşağı doğru sarkıtması mesken köyündeki mezar taşı ile benzemektedir (Çal, 2011:180, Kat.no.120). Bolu müzesinin bahçesinde yer alan iki adet asma yapraklı ve üzüm salkımlı Osmanlı dönemine ait mezar taşları bulunmaktadır. Bu taşların üzümleri de boyunlarını aşağı bükmüş olup yaprakları dışta kalmaktadır. Bu özelliği ile Hacı Muhammed Ağa'nın mezar taşına benzemektedir (Yasa, Yiğit vd.: 2011, 75, 76, 83; Çiz.11 (S4),18 (S22), 31 (S4), 32 (S22). (Tablo 1).

Tablo 1: Mesken Köyü Mezarlığındaki Mezar Taşının Baş ve Ayak Taşlarının Benzer Örnekleri

			
	İstanbul Çorlulu Ali Paşa Külliyesi (Uçar'dan)	Denizli Tavas Vakıf Köyünden Mezar taşı (Özdemir'den)	İnegöl Mezarlığı (Çetinaslan'dan)
			
Mesken Köyü Hacı Muhammed Ağa'nın Baş ve Ayak Taşları (N. Bahargülü)	İstanbul-Karacaahmet Mezarlığı, (Bayraktar'dan)	Giresun-Çavuşlu Beldesi (M. Çal'dan)	Bolu Müzesi Mezar taşı (Yasa, Yiğit, Yazar'dan)

Üçüncü bölümde ele alınan sivil mimari başlığı altında dört adet ev örneği bulunmaktadır. Bu evlerin plan şemaları birbirine benzer olsa da kendi içinde farklılıkları tespit edilmiştir. Evlerin tamamı dış sofalı (önlüklü) zemin üzeri tek katlı olarak inşa edilmiştir. Geniş bir avlusu bulunan evler avlunun bir köşesine konumlandırılmıştır.

Genellikle kuzey-güney yönünde uzanan bir sofa ve bu sofanın doğusuna ya da batısına yerleştirilmiş bir veya iki adet oda bulunmaktadır. Metin Yılmaz evinin sofası ve sundurması batı cephede iken odası doğu cepheye konumlandırılmıştır. Ayşe Karagöz evi de Metin Yılmaz evi ile plan özellikleri bakımından benzerdir. Ayşe Karagöz evinin de üst kat odası doğu cephede bulunmaktadır. Diğer iki örneğin sofa ve oda düzenleri bunlardan

farklıdır. Mehmet Demir ve Hüseyin-Necla Yaman evlerinin sofaları doğuya odaları ise batı cepheye konumlandırılmıştır. Dış sofaları kuzey-güney yönlüdür. Sofadan odalara geçişler tek veya çift kanatlı ahşap kapılardan sağlanmaktadır. İncelenen bu dört örnekten sadece Metin Yılmaz evinin oda giriş kapısı tek kanatlıdır. Diğer üç örneğimiz olan Mehmet Demir, Ayşe Karagöz ve Hüseyin-Necla Yaman evlerinin oda giriş kapıları çift kanatlı yapılmıştır. Mehmet Demir ve Ayşe Karagöz evlerinin odaları bir adet iken Hüseyin-Necla Yaman evinin iki adet odası mevcuttur.

Bu evlerin odalarında ocak, pencere, duvarı çevreleyen ahşap raflar, yüklük, çiçeklik, kapaklı dolap ve gusülhane bulunmaktadır. Geleneksel yaşam tarzı olarak düzenlenen bu elemanlar insan vücut ölçülerine göre yapıldığı görülmektedir. Oldukça kullanışlı olan bu bölümler insan elinin ulaşabileceği şekildedir. Genel olarak incelendiğinde de geleneksel Türk evlerinde oda içi donatı elemanlarının insanlara göre şekil aldığı görülmektedir (Küçükerman, 1988: 68-69).

Ocaklar oda ve sofalarda birer adet yapılmıştır. Bazı ocak nişleri sonradan kapatılmış olup işlev dışı kalmaktadır. Ocakların bacaları sağlam olup günümüze kadar gelebilmiştir. Muğla yöresine ait olan kelebek bacalar dış cephede oldukça dikkat çekmektedir. Metin Yılmaz evinin kuzey cephesindeki iki adet baca dikdörtgen formlu olup tüteklikleri küçük deliklerden oluşmaktadır. Diğer üç evin bacaları ise kelebek baca ile sonlanmaktadır. Bu bacaların benzerleri Turgut'taki Şener Tüzün, Ali İhsan Oğuz, Ali Rıza Dağcı evlerinde görülmektedir (Kunduracı, 2007: 87, 92, 94, 123, foto.120, 129, 133, 178).

Oda içindeki ahşap donatılardan olan yüklük ve elemanları incelenen bütün evlerde oda giriş kapısının arkasına konumlandırılmıştır. Genellikle aynı düzende yapılan bu bölümlerde raf, yüklük, çiçeklik, kapaklı ve çekmeceli dolap, gusülhane şeklindedir. Sadece Metin Yılmaz evinin çiçekliği bulunmamaktadır. Hüseyin-Necla Yaman evinde kuzeybatı odasındaki yüklüğün tamamı kapaklı dolap şeklinde düzenlenmiş olup güneybatı köşedeki odanın çiçekliği ise yüklüğe bitişik yapılmıştır.

Evlerin zemin katından üst katlarına çıkış ahşap dönerli merdivenlerle sağlanmaktadır. Bu özellik Ayşe Karagöz ve Hüseyin-Necla Yaman evlerinde bulunmaktadır. Her iki evinde merdiveni güney cephesinde yer almaktadır.

Odaları dikdörtgen formlu içten ve dıştan çift kanatlı ve kepenkli pencereler aydınlatmaktadır. Pencereler ocakların her iki yanında birer adet bulunmaktadır. Bazen de diğer duvarlara da birer adet yapıldığı görülmektedir. Ayşe Karagöz ve Hüseyin Yaman evlerinin odalarında doğu-batı cephelerde birer adet, kuzey cephedeki ocak yanında ise iki adet pencere yerleştirilmiştir.

Mesken köyü evleri malzeme ve teknik, plan ve süsleme özellikleri bakımından bir bütünlük göstermektedir. Genellikle evlerin zemin üzeri tek katlı olması ve üst katlarda tek veya iki odalı şekilde yapılması dikkat çekmektedir. Muğla ve çevresi, Milas ve Denizli bölgelerinin evleri gibi benzer özelliklere sahip olan Mesken evleri plan özellikleri açısından benzemektedir. Kırsal alana inşa edilen Mesken yapıları daha çok bölgedeki Yatağan (Gibye) evleri, Turgut evleri, Katrancı evleri ve Gökbel evlerinin malzeme ve teknik, plan ve tavan süslemeleri ile benzer oldukları tespit edilmiştir. Yatağan ilçesine bağlı Turgut (Leyne) kasabesindeki evlerde Mesken evleri gibi dış sofalı, tek veya iki odalı, iki katlı plan şemasındadır. Genellikle Turgut evleri dış sofalı, tek odalı olarak inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra iki odalı olan örnekleri mevcuttur. Mesken köyünde incelediğimiz dört evden üçü dış sofalı, tek odalı, biri ise dış sofalı ve iki odalıdır.

Mesken'deki dış sofalı, iki katlı ve tek odalı olan Metin Yılmaz, Mehmet Demir ve Ayşe Karagöz evleri Turgut evleri ile plan olarak benzerdir. Her iki köyde aynı coğrafyada ve yakın mesafede olması birbiri ile etkileşim halinde olduklarını göstermektedir. Turgut evlerinden; Hamit Çakmak, Selahattin Durmuşoğlu ve Ali Rıza Doğu evleri dış sofalı, iki katlı, tek odalı olması Mesken'deki incelen üç örnekle benzer oldukları görülmektedir (Kunduracı, 2012: 405, 406, 407, Fig.19-30).

Mesken'deki Hüseyin-Necla Yaman evi bu üç örnekten farklı bir plan düzenine sahiptir. Dış Sofalı, iki katlı ve iki odalıdır. Kuzey –güney yönünde uzanan sofanın batısına odalar yan yana sıralanmıştır. Bu plan şemasına benzeyen örnekler yine aynı bölgeden Turgut ve Yatağan (Gibye) evlerinde karşımıza çıkmaktadır. Turgut evlerinden; Molla Kazım Katarbaşı, Molla Tahir, Arif Ali Çelik ve Ahmet Dönmez evleri de dış sofalı, iki katlı ve iki odalı (Kunduracı, 2012: 402-404, Fig. 4-15) plana sahip olup Mesken'deki Hüseyin-Necla Yaman evi ile oldukça benzer düzendedir. Bunun yanı sıra Yeşilbağcılar (Gibye) evlerinden Şerafettin Bağcı evi ile Turgut Pekel evi de dış sofalı, iki katlı ve iki odalı plan şeması ile benzer oldukları tespit edilmiştir (Kunduracı, Bahargülü, Güven, 2018: 117, 123, Fig.6.16, 6.27). Bu evlerden başka o bölgeyi kapsayan İzmir'de de benzer örnekler

bulunmaktadır. Ömer Ağa (Şükrü Bey), Şerif Ağa ve Lütfi Kaya evleri de dış sofalı (önlüklü), iki katlı ve iki odalı plan düzeni ile Hüseyin-Necla Yaman evi ile benzer düzendedir (Cömertler Aktuğ, 2023: 96, 98, 100, çiz.1, 2, 3). Ayrıca bu evlerinde odaları sofanın batı cephesine konumlandırılmıştır. Sofa kuzey-güney yönlüdür. Oda giriş kapıları da çift kanatlı olmasıyla da bölge evlerinin benzer olduğunu doğrulamaktadır.

Bu evlerden başka Denizli’de (İnceoğlu, 2005: 22), Honaz’da (Bayhan, 2010: 98, 99), Denizli Serinhisar’da (Kunduracı, 2007: 248), İzmir Bayındır (Akyüz Levi, 2017: 373), Aydın Koçarlı’da (Cömertler Aktuğ ve Pektaş, 2017: 46), Uşak’ta (Sayan, 1997: 42), Eskişehir Sivrihisar’da (Sayan, 2009: 82) ve benzer kırsal yerleşim alanlarında dış sofalı, tek ve iki odalı örnekler bulunmaktadır.

Muğla evleri küçük bir avlu içinde dış sofalı iki katlı, tek veya iki odadan oluşmaktadır. Evlerin avlu girişleri de ahşaptan analı-kuzulu denilen çift kanatlıdır. Bu uygulamayı Mesken evlerinde de görmekteyiz. Özellikle Hüseyin-Necla Yaman evinin batı cephedeki avlu kapısı oldukça büyük ölçekli olup çift kanatlıdır. Bu kapının benzeri Turgut’taki Molla Kazım Katarbaşı ile Arif Ali Çelik (Halil İbrahim Çelik) evlerinin avlu kapısı (Kunduracı, 2012,402,403, Fig.4-6,10-129) ve Ali Rıza Dağcı evinin avlu kapısında görülmektedir (Kunduracı, 2007, 94, Res.133).

Bölge evlerinin genelinde oda giriş kapıları tek kanatlıdır. Fakat bazı evlerde çift kanatlı olarak düzenlendiği de görülmektedir. Genellikle ahşap oyma-kabartma tekniği ile süslenen kapılar oldukça yaygındır. Mesken köyünde incelenen dört evden sadece Metin Yılmaz evinin oda kapısı tek kanatlıdır. Diğer üç evin oda kapıları çift kanatlı ahşaptandır. Bu kapılar bölge evlerinden oldukça farklı olup sade düzenlenmiştir. Mehmet Demir evinin çift kanatlı oda kapısı üzerindeki yatay pano içinde katmerli rozet işlenmiştir.

Odaların iç donatı elamanlarından olan yüklük, çiçeklik, raf, kapaklı dolap ve gusülhane Mesken evlerinde oldukça sade tasarlanmıştır. Kapaklar üzerinde herhangi bir süsleme öğesi olmayıp pano içleri boş bırakılmıştır. Metin Yılmaz evinde çiçeklik uygulaması olmayıp yüklük ve kapaklı dolap mevcuttur. Fakat Mehmet Demir, Ayşe Karagöz ve Hüseyin-Necla Yaman evlerinin yüklüklerine bitişik olarak çiçekliğin yapıldığı görülmektedir. Bu özellik bölge evlerinde ve geleneksel konutlarda yaygındır. Genellikle oda kapılarını arkasına yerleştirilen bu donatı elamanları odanın şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Her oda içine uygulanan bu elamanlar Hüseyin-Necla Yaman evinde iki adet bulunmaktadır. Kuzeybatı köşe oda yer alan yüklük ve elemanları tamamen kapaklı dolap şeklinde olup güneybatı odada yüklük önü boş bırakılmıştır. Kuzeybatı odada ön yüzünün kapalı olmasının sebebi ise nemden kaynaklandığı düşünülmektedir. Muğla ve çevresindeki köylerde yüklüklerin genellikle alt panoları süslüdür. Mesken evlerinde böyle bir süsleme unsuruna rastlanılmamıştır.

Mesken evlerindeki yüklük ve çiçeklik uygulamalarının benzerleri Yeşilbağcılar’daki (Gibye) Hamide Yufkacı ve Kadriye Ergenç evlerinde karşımıza çıkmaktadır (Kunduracı, Bahargülü, Güven, 2018: 120, 122, Fig.6.23, 6.26). Yine Yeşilbağcılardan Eğitimci Şükrü Mersin evinin Kuzey odasındaki kapı arkasında yüklük ve çiçeklikleri benzetmektedir (Kunduracı, 2007: 124, Res.180).

Yatağan evlerinden Hasan Özsan ile Hacı Ömer evlerinin çiçeklikleri Mesken’deki Mehmet Demir, Ayşe Karagöz ve Hüseyin-Necla Yaman evleri ile benzer düzende yapıldığı görülmektedir (Kunduracı, 2007: 74, 76, Res.101, 105).

Turgut evlerinden Arif Ali Çelik, Şener Tüzün, Hamit Çakmak, Ali İhsan Oğuz, Ali Rıza Dağcı ve Hamit Hoca evlerinin yüklük ve elemanları ile çiçeklik uygulamaları mesken evlerindekiyle aynı düzende yapılmıştır (Kunduracı, 2007: 84, 87, 89, 93, 95, 97, Res.116, 121, 124, 125, 131, 135, 139). Yatağan ve Turgut evlerindeki uygulamaların benzerleri Bozüyük’teki Hacı Süleyman ve Feriştah Cinaz evlerinde de görülmektedir (Kunduracı, 2007, 115,119, Res.164, 172).

Yatağan’a bağlı olan Kavaklıdere ilçesindeki Kâmil Ağa Konağındaki odaların iç düzenindeki yüklük ve çiçeklik uygulamaları mesken evleri ile aynı olduğu tespit edilmiştir (Kunduracı, 2007: 127, Res. 185, 186, 188). Ayrıca çiçeklik uygulamaları sadece bu bölgede değil birçok farklı bölgede uygulama alanı bulmuştur. Genellikle yüklüklere bitişik olarak yapılan çiçekliklerin üzeri sıvalı ve bazen de kalemşi ile süslenmiş vaziyette karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel Konya evlerinde de uygulama alanı bulan çiçeklikler mesken evleri ile de benzer oldukları görülmektedir (Kunduracı, 2016, 10, Res.6-11).

Yine aynı coğrafyada yer alan İzmir evlerinden Şerif Ağa evi ve Lütfi Kaya evlerinin yüklük ve çiçeklik düzenlerinin de benzediği görülmektedir (Cömertler Aktuğ, 2023: 98,101, foto.7, 15, 19, 21).

Oda içi donatı elemanlarından biri de tavanlardır. İncelenen Mesken evlerinin tavanları alttan çakmalı düz tavadır. Süslemeli tavan göbeği sadece Metin Yılmaz evinde bulunmaktadır. Kare formlu göbeğin ortasında sekizgen bir göbek ve bu göbeğin tam ortasında aşağı sarkan dilimli nar motifi yer almaktadır. Kare formun kenarlarını üçgen motifler çevrelemektedir. Birçok alanda karşımıza çıkan nar motifi bolluk ve bereketi simgelemektedir (Altınoluk, 1998: 12-17). Farklı meyvelerle bir arada resmedilen nar farklı yerlerde uygulama alanı bulmuştur. Çeşmelerin yan bordürlerine, mezar taşlarına, evlerin tavan göbeklerine ve tavan altı bordür içlerine, musandıra bölümlerine ve yüklük altı pano içlerine tek veya başka meyvelerle kâse içlerine farklı formlarda yapıldığı görülmektedir. Kullanım alanı ne olursa olsun bolluk, bereket, çoğalma, üretkenlik ve şans getirmesi olarak yorumlanmaktadır (Özkan, Duran,2022:26, Foto.1).

Metin Yılmaz evinin tavan göbeği formunda ve nar motifli benzerleri; Antalya Akseki Ayşe Büyüksoy evinin Başoda tavan göbeğinde oyma tekniği ile yapılmış nar motifi (Sertyüz, 2022: 51, 374, 495, Çiz. 64, 65,103, Foto.59- 60), bereket amaçlı yapıldığı bilinmektedir (Uyar vd. 2005:36). Burdur Baki Bey Konağı raf altı bölümlerinde ve musandıra panolarında nar motifi (Sertyüz, 2022: 374, Çiz. 103, Foto.96,101), Burdur Taşoda Konağı Musandıra panolarında nar motifi (Sertyüz, 2022: 375,521Çiz. 126, Foto.123) ve İzmir Birgi Çakırağa Konağı meyve tasvirlerinin kullanıldığı ve nar motifinin öne çıktığı evler olarak tespit edilmiştir (Sertyüz, 2022: 409). Burdur Bakıbey Konağında da nar çiçeği ve nar motifi bolluk, bereket gibi beklentilerle yapılmıştır (Özaltın, Ölmez: 2012: 46, Res. 119,120).

Sonuç olarak; Muğla'nın Yatağan İlçesine bağlı olan Mesken köyünde yapılan araştırmalarda bir cami, bir mezar taşı, dört adet ev ve sıralı dükkânlar yer almaktadır. Köy halkı veba salgınından dolayı vefat etmiş ve bu sebeple nüfus sayısında azalmalar olmuştur. Bu sebeple geride kalan halk köyün aşağı kısmına yeni bir yerleşim alanı kurmuştur. Yamaca inşa edilen Orta mahalle camisinin güneyine salgından ölen insanlar defnedilmiştir. Bu mezarlıkta nitelikli mezar taşı olmayıp sadece defin yerini gösteren dikili taşlar bulunmaktadır. Köyün girişine konumlandırılan yeni mezarlıkta nitelikli tek bir mezar ve mezar taşı mevcuttur. Bu mezarda Meskenli Eyüpoğlu Hacı Muhammed Ağa isimli bir zatın yattığı tespit edilmiştir. Ayak taşındaki üzümlü süslemesiyle önemli biri olduğunu da göstermektedir. Köyün tarihine ışık tutması bakımından da önemlidir.

Mesken Orta Mahalle Camisi oldukça eski olup günümüzde kullanılmamaktadır. Yapı üzerindeki kitabenin sökülüp başka yere taşınmasıyla yapı hakkında tarihleme yapılamamaktadır. Kırsal bir köy camisi olan yapının minaresi olmayıp tek bir harimden oluşan plan şemasına sahiptir. Son cemaat bölümü kuzeyde bulunması gerekirken arazi konumundan dolayı doğu cepheye eklendiği dikkat çekmektedir. Sundurma şeklinde olan son cemaat bölümünü ahşap direklerle taşımaktadır. Oldukça sade olan yapının tavan göbeği ahşap süslemelidir. Son cemaat bölümünün batı duvarındaki niş ve cami giriş kapısı üzerindeki kemer köseliklerinde ve mihrap nişinde süsleme motiflerine yer verilmiştir.

Mesken'in yeni yerleşim alanı olan mahallede dört adet ev ile sokaklar üzerinde ve köşe başlarında tek bölümlü dükkân sıraları yer almaktadır. Bu dükkânlar manifatura, bakkal ve fırın olarak işlev görmüştür.

Evler iki katlı, dış sofalı (önlüklü) tek veya iki odalı plan düzenindedir. Dört evden üç tanesi tek odalı bir tanesi ise iki odalıdır. Odalar sofaların doğu ve batı cephelerine konumlandırılmıştır. Dış sofa sonradan kapatılarak oda şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Odaların iç donatı elemanlarından yüklük, raf, çiçeklik ve gusülhane genellikle oda giriş kapılarının arkasına yerleştirilmiştir. Sadece Metin Yılmaz evinde çiçeklik uygulaması bulunmamaktadır. Ocaklar evlerin kuzey cephe duvarına konumlandırılması ise rüzgârın geliş yönüne göre konumlandıkları dikkat çekmektedir. Bazı ocak nişleri kapatılarak kullanım dışı kalmıştır. Evler küçük ölçekli olmasına rağmen oda giriş kapıları çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Sadece Metin Yılmaz evinin oda kapısı tek kanatlıdır.

Bölgedeki yapıların tamamı incelendiğinde kırsal mimariyi yansıtan ve yerel kayrak taşların kullanımı ile çok zengin olmayan bir mimari anlayış ortaya çıkmaktadır. Cami tek harimden oluşması ve evlerin geleneksel sivil mimari anlayışında düzenlenmesi o bölgenin mimarisi hakkında genel bir çıkarım yapmamızı sağlamıştır. Ayrıca tek bir mezar ve mezar taşının olması ise bölge yerleşim tarihini yorumlamamıza katkı sağlamaktadır. Bölgede yer alan bu eserler tescilli olmadığı için sahip çıkılmalı ve Sanat ve Mimarlık Tarihi bakımından gelecek nesillere bırakılması tek dileğimizdir.

Mali Destek

Yazar(lar) bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır.
The author(s) did not receive any financial support for the research, writing, and/or publication of this article.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederim.
We hereby declare that the study has not unethical issues and that research and publication ethics have been observed carefully.

Teşekkür

Arazi çalışmalarında beni yönlendiren ve destekleyen Prof. Dr. Bilal Söğüt ve Prof. Dr. Osman Kunduracı hocalarıma, arazi çalışmasında bana yardımcı olan Arş. Gör. Ali Can Özçelik'e ve Uzman Sanat Tarihçi Süleyman Güven, Sefa Esgiyer ve Gamze Durmaz'a teşekkür ederim. Ayrıca arazide bize rehberlik eden Süleyman Çevikbaş'a da teşekkür ederim.

Kaynakça

- Akyüz Levi, E. (2017). Ege'de Kırsal Mimari Araştırmaları: Bayındır Köyleri, *Megaron*, 12 (3), ss. 365-384.
- Aladağ, E., (1991). *Muğla Evi*, Muğla.
- Algaç, Ş. (2020). Uşak Banaz-Yeşilyurt (Holuz) Köyü Camii ve Kalemîşi Süslemeleri. *Art-Sanat*, (13), ss.1-26.
- Altınoluk, Ü. (1998). Birgi, Selvi ve Nar, *İlgi Dergisi*, 95, ss. 12-17.
- Bahargülü, N. (2021). *Geleneksel Bolhadin Evleri* [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bayhan, A. A., (2010). Denizli/Honaz'daki Tarihi Kalıntılar Üzerine Birkaç Söz. K.Pektaş, S.Cirtil, S. Özgün Cirtil, G. K.Öztaşkın, H. Özdemir, E.Aktuğ & R. Uykur, (Edt.), *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 14-16 Ekim 2009*. (ss. 93-104). Denizli.
- Baytin, T., (1951), *Bacalar: Tekniği, Yapısı, Mimarisi ve Türk Yapıcılığında Baca*. İstanbul.
- Bayraktar, S., (2019). İstanbul Karacaahmet Mezarlığı'nda Yer Alan Asma Üzüm Tasvirli Mezar Taşlarından Örnekler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (40), ss. 438-470.
- Cantay, G., (2008). Türk Süsleme Sanatında Meyve, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(5), ss. 32-64.
- Cevizbaş, S., (2023). Sözlü İletişim, 22 Şubat 2023, Saat: 14:50.
- Cömertler Aktuğ, E. & Pektaş, K. (2017). 19. yüzyıldan Kalemîşi ve ahşap süslemeli bir ev: Koçarlı Hidayet İlhan evi, *Sanat Tarihi Dergisi*, 26 (1), ss. 45-67.
- Cömertler Aktuğ, Erbil. (2021a), 20.yüzyılın Ortalarında Kalemîşi Süslemeli Cami Geleneği: Denizli Çal Belevi Eski Pazaryeri Camii, *SDÜ Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, ss. 165-177.
- Cömertler Aktuğ, E. (2021b). Kalemîşi Süslemeli Cami Geleneğinin Devamı: Denizli Çameli Güzelyurt Tahtalı Köyü Camii, *Sanat Tarihi Dergisi*, 30 (1), ss. 79-103.
- Cömertler Aktuğ, E. (2023). Yok Olmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Mimari: İzmir-Kiraz-Yağlar Evleri, *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), ss. 94-106.
- Çakmak, Şakir, (2013), *Muğla Cami ve Mescitleri*, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla.
- Çal, H.; İltar, G. (2011). *Giresun İli Mezar Taşları*, Giresun Valiliği Yayınları, Ankara.
- Çetinaslan, M., (2021), *Taşların Dili: İnegöl Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Bursa.
- Çoruhlu, Y. (2009). Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kâse içinde Meyve Tasvirlerinin Sembolizmi, *Tarihi Kültürü ve Sanatlarıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu:8-10 Mayıs 1998- İstanbul*: Tebliğler.
- Dalkılıç, Yeşim, (2022), Denizli Camilerinde Perde Betimlemeleri, *Anasay*, 6(22), ss. 397-457.
- Duran, Remzi, (1995), *Menteşe Beyliği Mimarisi* [Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Gültekin, E., (2015). İstanbul II. Beyazıt Cami Haziresi Mezar Taşlarında Meyve Motifleri/ Batı Etkisi, Dini Hoşgörü, Kutsallık ve Değişim. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (2), ss. 351-366.
- Gürbıyık, C. (2020). Demirci Küpeler Köyü Camii Duvar Resimleri. *Art-Sanat*, 13, ss. 143-167.
- İnceoğlu, N. (2005). *Geleneksel Türk Mimarisi Denizli*, Tasarım Yayın Grubu. Denizli.
- Kunduracı, O. (2007a). *Muğla- Yatağan Çevresinin Türk Devri Mimarisi ve El Sanatları*, Muğla Valiliği Yayınları, Muğla.
- Kunduracı, O. (2007b), Denizli-Serinhisar İlçesinin Eski Evleri. A. Özçelik, M. Y. Ertaş, Y. Kılıç, Y. Avcı, S. İnan, S. Parlaz, (Edt.), *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu 6-7-8 Eylül 2006*. (ss. 246-254). Denizli.
- Kunduracı, O., (2012). Muğla-Yatağan İlçesi Turgut (Leyne) Kasabasının Eski Evleri. B. Söğüt (Edt.). *Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tırpan Armağanı*. (ss.399-421). Ege Yayınları, İstanbul,
- Kunduracı, O., (2016). Geleneksel Konya Evlerinde Çiçeklik. *Uluslararası Kültür Sanat, Folklor Kongresi/ Sanat Etkinlikleri, (23-27 Nisan 2015)*. (ss. 3-12). Rusya.
- Kunduracı, Osman, Bahargülü, Nurcan, Güven, Süleyman, (2018), Gibye'de Bulunan Türk Dönemine Ait Eserler. B. Söğüt, S. Gencer (Edt.). Gibye (Yeşilbağcılar), *Stratonikeia Çalışmaları 3*. (ss. 107-124). Ankara.
- Küçükerman, Ö., (1988). *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul.
- Özdemir, H., (2024), Denizli İli Tavas İlçesi Vakıf Köyü Mezarlığı, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, ss. 1392-1417.
- Özkan, N. Duran, R. (2022). *Türk Süsleme Sanatında Nar*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Sayan, Y. (1997). *Uşak Evleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri Yayınevi, Ankara.
- Sayan, Y. (2009), *Sirrihisar Evleri*, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İzmir.
- Sertyüz, N. (2022). *Anadolu Türk Evi'nde Ahşap Üzeri Kalem İş Beşeme* [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Uçar, Zeynep, (2018). *İstanbul Çorlulu Ali Paşa Külliyesi Mezar Taşları* [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Uyar, M. vd. (2005). *Antalya Kültür Envanteri (Akseki-İbradı-Gündoğmuş Gazipaşa)*, Antalya: Antalya Valiliği Yayını.
- Yasa Aktaş, A., Yiğit Kaya B & Yazar, T., (2011), Bolu Müzesinde Bulunan Osmanlı dönemi Mezar Taşları. A.Yaman, A.Aktaş Yasa, E.Öztürk (Edt.). *21.Yüzyılda Köroğlu ve Bolu Araştırmaları Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*. (ss. 68-107). Bolu.
- Bean, G. E., (1987). *Karia*, İstanbul.
- Ramsay, W. M., (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (Mihri Pektaş, Çev.), İstanbul.
- Boysal, Y., (1969). Stratonikeia Nekropol'ünün Tarihi Süreci. *Remzi Oğuz Arık Armağanı* (ss.51-70). Ankara.
- Baldıran, A., (1991). Nekropol Buluntularına Göre Stratonikeia'nın Tarihsel Süreci, *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6, ss. 45-55.
- Witteck, P., (1986). *Menteşe Beyliği*, (O. Şevki Gökyay, Çev.), Ankara.
- Kolay, İ. A., (1999). *Batı Anadolu 14.yüzyıl Beylikler Mimarisinde Yapım Teknikleri*, Ankara.
- Arık, M.O., (1984). Peçin Kalesi Çalışmaları 1982. V. *Kazı Sonuçları Toplantısı*. (ss. 307-315). Ankara.
- Söğüt, B., (2019). *Stratonikeia (Eskihisar) ve Kutsal Alanları, Stratonikeia Çalışmaları 5*, İstanbul, Ege Yayınları.
- Söğüt, B., (2018). Antik Dönemden Yaşam İzleri. B. Söğüt, S. Gencer (Edt.), *Gibye (Yeşilbağcılar) Stratonikeia Çalışmaları 3*. (ss. 17-28). Ankara.
- Pektaş, P., (2022). Beçin Kazısı 2019-2020 Yılı Çalışmaları. A. Çaycı, A. Yavuzılmaz (Edt.). *25. Uluslararası Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*. (ss.679-692). Konya.
- Ekinci, O., (1985), *Yaşayan Muğla*, İstanbul.
- Özaltın, F.N., Ölmez, F.N., (2012). *Burdur Bakıbey Konağı Süslemeleri*, Ankara.

EXTENDED SUMMARY

Mesken is a small mountain village in Yatağan district of Muğla Province. The village, which mostly lives by agriculture and animal husbandry, is 22 km. away from the center of Yatağan. The village consists of two parts as old and new settlements. While the first settlement of the village was at the foot of a hill, it was moved to its present location as a result of a severe plague epidemic in the mid-20th century.

The village, which is a rural settlement, shows integrity with its buildings. The mosque, which is unique in its architectural plan, is at the forefront besides the traditional houses and shops. Orta Mahalle Mosque of Mesken village in the old settlement area consists of a single structural space as the late Ottoman mosques. It differs from many buildings in the region with its son cemaat yeri, a space with a covered porch connected to the courtyard in mosques, on the east façade. There is a mihrab niche on the south wall of this section and a niche with muqarnas on the west wall, which we think used to be a window but was later walled up. The entrance to the harim, the main area of sanctuary, of the mosque is provided by a door opening in the northeast corner of its son cemaat yeri. In the harim section, there is a mihrab and minbar in the south and a mahfil designated for women surrounded by wooden poles in the north. The harim is illuminated by a window to the left of the mihrab and an embrasure on the west wall.

The first cemetery of the village is on the south side of the mosque. The graves here are made of funeral stelae. In the new cemetery, there is a framed grave and an inscribed headstone and a decorated footstone belonging to this grave. It is seen that this grave belongs to Meskenli Eyüpoğlu Hacı Muhammed Ağaya.

Four traditional houses in the new settlement area resemble Muğla and Yatağan houses in terms of material, technique and plan. The decorations of these one or two-roomed two-storey houses with outer sofas are mainly concentrated on ceilings and room doors. The abandoned shops in the town square are a row of buildings consisting of a single space. The entrance doors and shutters of the shops are made of wood. The Turkish period buildings in Mesken village have been introduced in detail in terms of their architectural and cultural history and it is aimed to be handed down to the future generations.

Muğla and its surroundings are located at the southwestern end of the Anatolian peninsula. Muğla and its surroundings, located in the southwest of the Anatolian peninsula, were known as the Carian region in ancient times.

Stratonikeia, one of the most important ancient cities of this region, is located in Yatağan. The ancient city of Stratonikeia is a settlement where life continues uninterruptedly and today it is an important place where archaeological excavations and ancient and Turkish period structures are brought to light. It is known that the Turkish domination of Yatağan and its surroundings started with the Menteşeoğlu principality. Starting from the 14th century, the Menteşeoğulları, one of the Turkmen beys, started to give works in Beçin Çine and Turgut (Leyne).

Yatağan, formerly known as Ahiköy, was inhabited by the Turks from the end of the 13th century. Turgut İlyas Bey Mosque (1367), one of the first Turkish period buildings, appears as the work of Menteşeoğlu. Later, the Kanuni Complex consisting of a mosque, inn, bridge and mill in Bozüyük from the 15th century period are the buildings of the Turkish period. These works have been discussed in detail in different previous studies. The Ottoman mosques and other buildings in the vicinity of Yatağan have been analyzed in detail in these studies. The fact that the buildings of Mesken village were not included in these studies was the basis of our study.

Mesken Neighborhood, which is our subject, is connected to Yatağan District and is located on the border of Aydın province. The village, which is on the left side of the road after the 22nd km of Yatağan Kavaklıdere road, has very few households. The village is a small highland settlement and consists of a square and shops and houses lined up around this square. The mosque in our study was built on the slope northwest of the village, known as the upper village. This was the first settlement of the village and was abandoned due to the epidemic disease and the village was moved to today's lower neighborhood. To the south of the mosque, there is a treasury with many standing stones made of slate stones, which we think to be nomad graves. Apart from these, there are shops and traditional houses in the center of today's settlement.

In our research; the mosque, cemetery and gravestone, houses and shops were photographed and detailed descriptions were made.